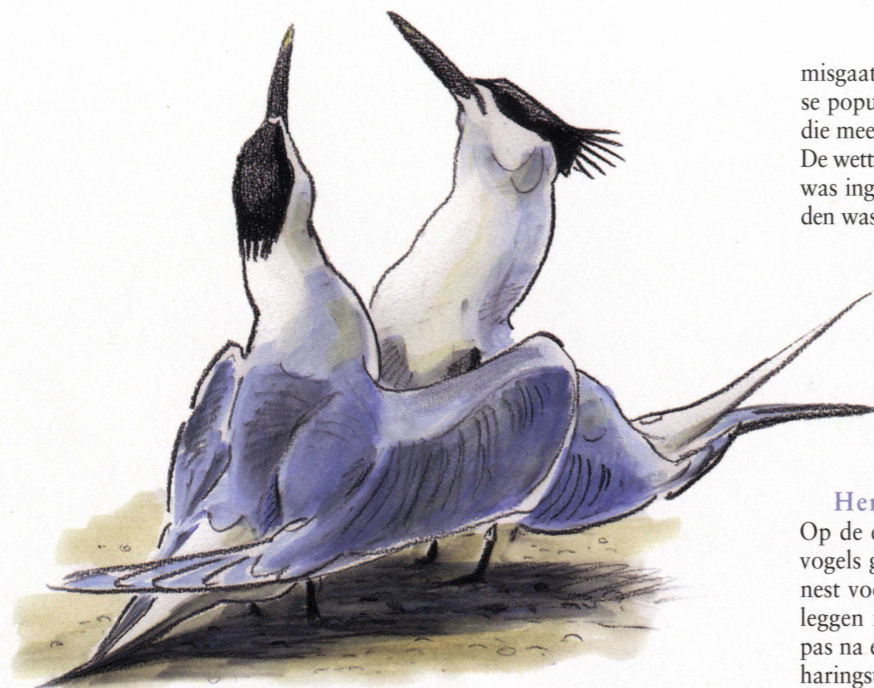

De grote stern komt aarzelend terug

Nog niet eens zo lang geleden had onze kust 70% van de Europese populatie grote stern te broeden. Een milieuramp in de jaren zestig vaagde het overgrote deel weg. Het herstel gaat nog steeds moeizaam.

Van oudsher herbergt ons land een aanzienlijk deel van de Europese populatie van de grote stern en dus draagt Nederland een speciale verantwoordelijkheid voor deze soort. Halverwege de vorige eeuw broedde maar liefst 70% van de totale Europese populatie langs onze kusten. De soort was volgens de wet beschermd en de belangrijkste kolonies werden bewaakt, dus dat kon niet meer misgaan met de grote stern in Nederland. Helaas bleek de soort nog kwetsbaarder dan gedacht. In de jaren zestig leidde een ongeluk met landbouwgif langs de Nieuwe Waterweg tot een milieudrama in al onze kustwateren. Vooral soorten aan de top van de voedselketen, zoals visetende vogels, waren de dupe. Allerlei zeevogels vielen letterlijk dood uit de lucht. Ook de grote stern had sterk te lijden van die vergiftiging. In minder dan tien jaar tijd was de Nederlandse populatie gereduceerd van meer dan 30.000 broedparen tot slechts 875; tweederde van de Europese populatie was weggevaagd.

Kwetsbare specialisten

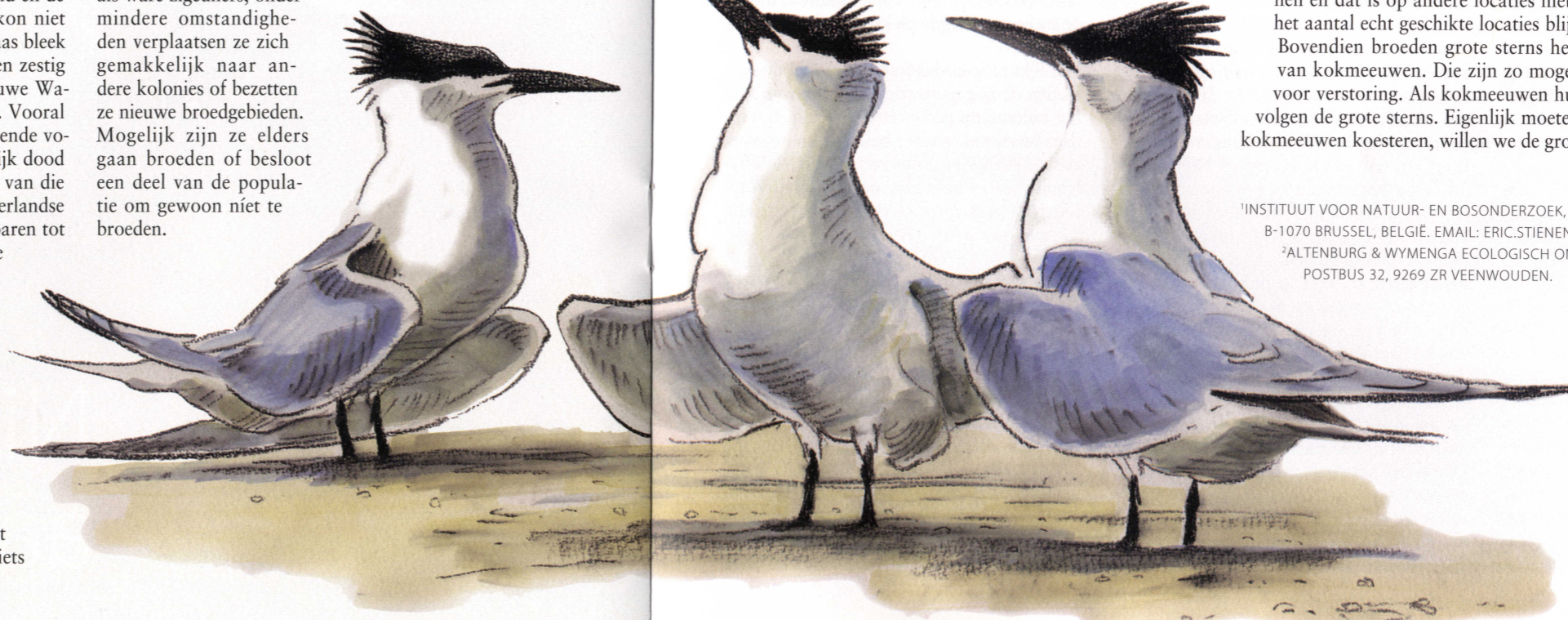
Grote sterns zijn sterk gespecialiseerde zeevogels en dat maakt ze extra kwetsbaar. Het zijn viseters met een zeer beperkte dieetkeuze en ze broeden heel dicht op elkaar gepakt, liefst in grote kolonies. In heel Noordwest-Europa zijn er maar een tiental grotere kolonies. De vroegere kolonie op de Beer in het Deltagebied (tot 9.000 broedparen) en de kolonie op Griend in de Waddenzee (tot 35.000 broedparen) zijn de meest treffende voorbeelden. Als er in zo'n grote kolonie iets

misgaat, dan heeft dat natuurlijk direct effect op de Europese populatie. Bovendien zijn grote sterns langlevende vogels die meer dan dertig jaar oud kunnen worden.

De wettelijke bescherming aan het begin van de twintigste eeuw was ingesteld omdat de Nederlandse populatie in moeilijkheden was gekomen door eierperij, afschot en versterking. Toen herstelde de Nederlandse populatie zich relatief snel: in minder dan dertig jaar van 500 broedparen tot bijna 46.000. Een soortgelijk scenario deed zich direct na de Tweede Wereldoorlog gelden. In de jaren zestig bedroeg de toename echter minder dan 400 broedparen per jaar en nog altijd is de populatie niet volledig hersteld. Het langzame herstel had waarschijnlijk twee oorzaken.

Herstel met horten en stoten

Op de eerste plaats waren door de vergiftiging veel oudervogels gestorven en juist sterfte van volwassen vogels is funest voor soorten die zich traag voortplanten. Grote sterns leggen maar één of twee eieren per jaar en de vogels zijn pas na enkele jaren geslachtsrijp. In de tweede plaats was de haringstand in de Noordzee door overbevissing in elkaar gestort. Daardoor was er voor een langere periode (tot begin 2000) relatief weinig haring beschikbaar. Voor grote sterns is haring een belangrijke voedselbron. Voedselgebrek heeft dus mogelijk een rol gespeeld bij het langzame herstel. Daarnaast zijn er aanwijzingen dat de lage haringstand een nog directer invloed heeft gehad op de Nederlandse populatie. Grote sterns staan bekend als ware zigeuners; onder mindere omstandigheden verplaatsen ze zich gemakkelijk naar andere kolonies of bezetten ze nieuwe broedgebieden. Mogelijk zijn ze elders gaan broeden of besloot een deel van de populatie om gewoon niet te broeden.

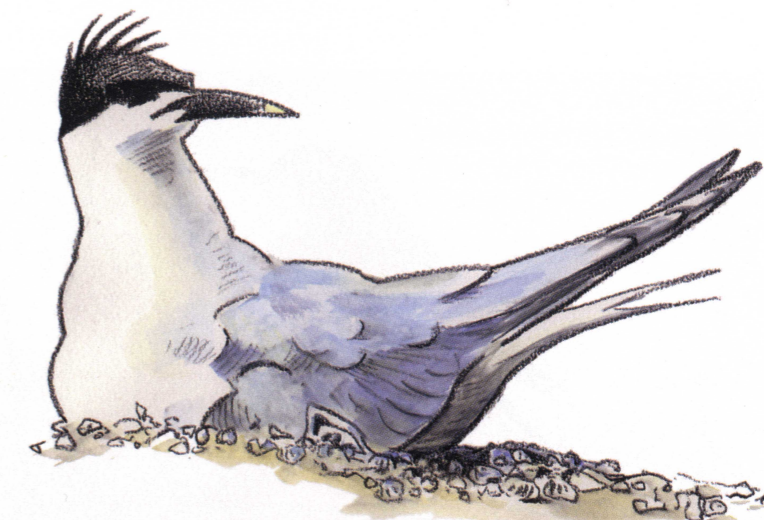
De opmars van de Nederlandse populatie verliep ook niet helemaal geleidelijk. Na gestage toename zien we een stilstand in de jaren negentig. Maar gelukkig is de Nederlandse populatie de laatste jaren weer aan een verder herstel begonnen. Blijkbaar behouden onze zandige kusten een grote aantrekkingskracht. Als we weten wat onze kusten zo aantrekkelijk maakt, kunnen we in belangrijke mate bijdrage aan een goede bescherming van de grote stern in Europa. Laten we de inventaris dus eens opmaken.

Grote sterns hebben op de eerste plaats geschikte balts- en broedplaatsen nodig. Dat zijn schaars begroeide plaatsen langs de kust met voldoende voedsel in de omgeving. Over het voedsel weten we heel weinig, maar over de andere randvoorwaarden des te meer. Aan schaars begroeide gebieden is geen gebrek langs de Nederlandse kust. Stranden, kwelders en duinen in overvloed.

Een andere belangrijke randvoorwaarde is dat de broedplaatsen niet al te veel verstoord worden. Kustgebieden zijn niet alleen in trek bij een aantal kustbroedvogels, maar oefenen ook een enorme aantrekkingskracht uit op toeristen en recreanten. Toch zijn er gelukkig nog wel wat vergeten uithoeken, vooral in het Deltagebied en in het Waddengebied, die min of meer verstoken zijn van verstoring. Om geschikt te zijn als broedplaats voor grote sterns moeten deze plekken zoveel mogelijk vrij zijn van landroofdieren. Vossen, verwilderde katten, ratten en andere kleine landroofdieren zijn tegenwoordig alom tegenwoordig in onze kustgebieden. De enige plaatsen die vaak echt predatorvrij zijn - of gehouden kunnen worden - zijn eilanden.

Het liefst op een eiland

Alle grote Nederlandse bolwerken van de grote stern zijn gelegen op eilanden: De Hooge Platen in de Westerschelde, Hompelvoet en Markenje in het Grevelingenmeer, Griend in de Waddenzee. Inmiddels hebben kleine landroofdieren toch de eilanden in het Grevelingenmeer en De Hooge

Platen weten te vinden; die zijn dan ook prompt door de grote stern verlaten. Voorlopig weet de Deltapopulatie zich te handhaven op allerlei andere eilandjes (Slijkplaat, Flauwersinlaag en Kleine Stampersplaat, Scheelhoekeilanden) en op het aangelegde schiereiland te Zeebrugge, België. In het Waddengebied heeft de grote stern zich de laatste tijd vanuit Griend verspreid over Rottumerplaat en de grote bewoonde Waddeneilanden. Helaas wijst de geschiedenis uit dat vestigingen op de bewoonde eilanden vaak van korte duur zijn, waarschijnlijk vooral door verstoring en predatie.

Van een echte uitbreiding van de Nederlandse populatie, zoals dat bijvoorbeeld met de lepelaar het geval was, is voorlopig geen sprake. De gestage groei van de Nederlandse populatie vertaalt zich niet in een gelijkaardige groei van het aantal broedplaatsen. Het aantal broedplaatsen is vanaf de jaren zestig altijd beperkt geweest tot hooguit zeven. Er lijkt in elk geval geen ruimtegebrek te zijn. De soort broedt zo dicht op elkaar dat alleen al op Griend -bij voldoende voedselaanbod - gemakkelijk 25.000 broedparen terecht kunnen en dat is op andere locaties niet veel anders. Maar het aantal echt geschikte locaties blijft wel heel beperkt. Bovendien broeden grote sterns het liefst in de buurt van kokmeeuwen. Die zijn zo mogelijk nóg gevoeliger voor verstoring. Als kokmeeuwen hun kolonie verlaten, volgen de grote sterns. Eigenlijk moeten we dus ook onze kokmeeuwen koesteren, willen we de grote stern behouden.

¹INSTITUUT VOOR NATUUR- EN BOSONDERZOEK, KLINIEKSTRAAT 25, B-1070 BRUSSEL, BELGIË. EMAIL: ERIC.STIENEN@INBO.BE.
²ALTENBURG & WYMEGA ECOLOGISCH ONDERZOEK, POSTBUS 32, 9269 ZR VEENWOUDE.